

V Aškerčevem jubilejnim letu

Obnova Aškerčeve domačije gre h koncu

Danes in na tem mestu ne gre za drugo, kakor za nadaljevanje naših častniških poročil o obnovi domačije pesnika Antona Aškerca na Senožetih nad Rimskimi Toplicami. V 22. številu našega lista v preteklem letu smo namreč najavili začetek obnovitvenih del na domačiji našega pesnika balad in romanc, danes pa lahko zapišemo, da so obnovitvena dela v okviru za to razpoložljivih sredstev in v okviru nalog, ki ga je obnovitveni odbor prejel od okrajnega prosvetnega foruma — končana.

Obnovitveni odbor je takoj spočetka svojega dela sicer sklenil, da ne bi obnovil le Aškerčevega doma, temveč celotno domačijo, torej — poleg hiše še ostala gospodarska poslopja. K temu nagib ga je privedlo dejstvo, da gre za več kot sto let staro slovensko kmetijo, ki je torej ne bi kazalo ohraniti le kot naš kulturni spomenik, temveč tudi kot etnografsko zanimiv in lep primer slovenske kmetije v tem delu naše ožje domovine. Toda namera bi bila povsem izvedljiva le ob prisotnosti izdatnejših denarnih sredstev. Odbor se je pač nadejal materialne podpore tudi od zunaj, izven Celja, n. pr. od Zavoda za varstvo spomenikov LRS, toda, žal, zaman. Z izjemo Tovarne lesne galanterije v Rimskih Toplicah in celjske Obrtne zbornice, tudi pri naših podjetjih obnovitveni odbor ni našel na preveliko navdušenje za stvarno sodelovanje pri obnovi tega našega kul-

turnega spomenika.

Navezan tedaj na enkratno dotacijo v znesku 600.000 din ter na »lastne sile«, je odbor, zahvaljujoč predvsem organizatorju del, šolskemu upravitelju v Rim. Toplicah tov. Kozelj, tako rekoč v celoti obnovil dom, nasproti stoječo kašo in bližnjo sušilnico ter razen tega popravil še nekaj k obnovi spadajočih del, med njimi pripravil pesnikovo izbo za kasnejšo spominsko sobo (obnove nista bila deležna kozolec in listnjak s hlevom). Ureditev spominske sobe, v kateri bo stalna razstava Aškerčevih književnih del, nekaterih njegovih spominkov, njegov portret in Aškerčev rodovnik, je v načrtu ljubljanskega odbora za proslavo stoletnice pesnikovega rojstva.

Po vsem tem torej je odbor za obnovo opravil naloženo delo. Aškerčev dom je obnovljen in usposobljen, da bo še lahko dolgo vrsto let stal na prijaznih Senožetih kot eno od ohranjenih delovnih mest enega najnaprednejših duhov v kulturi naših preteklih generacij. Naš okraj je z njegovo obnovitvijo že na en način počastil jubilej, ki ga označuje stoletnica rojstva človeka, čigar življenjska pot »je vredna spoštovanja vsakogar, he glede na svetovno naziranje: zaradi odkrite poštenosti in zaradi spoznanja, da je bil eden tistih, ki ni zakopal nobenega talenta, marveč je do zadnjega pomnožil in dal vse, kar je imel«.

Grobelnik Gustav

Kaj pripoveduje Cankarjeva nečakinja Zora o svojem stricu — pisatelju Ivanu Cankarju

Marsikomu med nami prav gotovo ni znano, da še živi Cankarjeva sestra Neža, ki je bila od mnogoštevilne Cankarjeve družine na Vrhniki predzadnji otrok. Tudi jaz sem za to novico zvedela. Za to novico sem slu-

grajskih hribov, stara mati pa se je pisala Bevk in je bila iz Vrzdence, vasi na barju, med Vrhniko in Ljubljano. Stari oče je bil inteligenten, živahen človek, vendar je prerad pil, kar je onesrečilo družino. Otroci in žena so imeli pri njem težko življenje. Bil je zelo nasilnega vedenja, posebno, če ni bil trezen. Otroci so se mu morali zelo zgodaj upreti, da so ubranili mater. Rodilo se jima je 12 otrok, od katerih so 4 umrli že v mladosti. Moji strici in tete po vrstnem redu so bili: Jože, Johana, Franc, Karolina, Ivan, Karl, Neža in Francka. Izmed vseh živi še samo Neža, moja mama. Stara je 75 let. Stric Jože je bil krojač in je živel v Franciji. Johana se je poročila, živela in tudi umrla v Pulji. Franc je bil krojač, vdan pijači. Karolina je služila v Ljubljani kot sobarica. Nezadovoljna s svojo življenjsko usodo, je storila samomor. (S Frančiškanskega mostu je skočila v Ljubljano.) Nato je bil Ivan, o katerem bom posebej govorila. Karl je študiral v lemenatu v Sarajevu. Neža — moja mama, je istotako šla zgodaj služiti na kmeto. Tudi v Pulji, kamor jo je spravila teta Johana, je služila pri raznih družinah, dokler se ni poročila z mojim očetom, Ivanom Počem, ki je bil pri mornarici. Tudi teta Francka je živela v Pulji in se tam poročila. Za njo je ostal sin, Vlado Kavčič, ki živi sedaj v Ljubljani (Vlado Kavčič, nečak Ivana Cankarja, je naši javnosti dobro znan, saj izgleda, da bo kot pisatelj vreden naslednik svojega strica Ivana. Njegovo knjigo, »Vaska komanda«, je lansko leto izdala Mladinska knjiga. Pisatelj Miško Kranjec je napisal zelo laskavo pohvalo o njej. Opomba pisca članka).

Mislil, da je na vse Cankarjeve imele usoden vpliv očetovo pitje in surovost napram materi. Oče je pil in pretepal mater, tako da sta se sinova Ivan in Karl že v 12. letu starosti postavila za mater v bran in očeta naglala. Zaradi tega je moja mama očeta vedno sovražila.

Doma so Cankarjevi zaradi očetovega pijančevanja živeli v veliki bedi. Ivan in Karl sta se prestradala skozi srednjo šolo (čeprav je mati storila vse, kar je mogla), bila sta več lačna ko sita. Vsi otroci so šli zgodaj od doma: deklete služiti, fantje za obrtjo, Ivan in Karl za študijem. Po materini smrti (umrla je za tifusom v 50. letu starosti), pa so se za stalno razšli.

Stara mati je Ivana zaobljubila duhovniškemu stanu, toda kljub veliki ljubezni do matere ni mogel po tej poti. Zato pa je stric Karl čutil dolžnost, da po materini smrti postane duhovnik. Šel je v lemenat, čeprav zelo nerad. Stric Ivan pa je odšel na Dunaj, kjer se je vpisal na tehnično fakulteto. Študiral pa ni mnogo. Ze v Ljubljani je začel pisateljati, na Dunaju je stanoval pri neki vdovi in se zaljubil v njeno hčerko Steško. Prišlo je do zaroke, toda stric je vendar še pravočasno odšel. Steško mi je naslikal kot zelo dobro dekle.

Stric Ivan je bil neskončno dober človek in nad vse nežen stric. Ker je smatral tudi druge ljudi za dobre in poštene, se je mnogokrat razočaral. Silno je bil ponosen na to, da je »stric«. Mnogokrat je šel z menoj v mesto, k Struku na kosilo, v kavarno ali slaščičarno. Ljubljanska študentinja je hodila za nama in vsi so mi zavidali strica. Kadar je pri nas prespal, mi je pripovedoval »povesti«.

Najraje mi je pripovedoval o svojih zasnutkih iz nastajajočih »Podob iz sanj«. Rekel mi je, da druge knjige še niso zame, to pa da bom smela

V soboto, 21. januarja bo Celjsko gledališče uprizorilo svojega prvega Cankarja, odkar je poklicna ustanova. V častiljivi amaterski tradiciji celjskega gledališkega udejstvovanja je sicer zapisana kot ena najsvetlejših strani ljubezen celjskih igralcev do prvega slovenskega dramatika: saj so — tudi po večkrat — že uprizorili malone vsa njegova dela, izvemši mladostni pokus **Romantične duše** in visoko zanosno pesnitev hrepenenja **Lepo Vido**. Ravno to zadnjo si je zdaj poklicno Celjsko gledališče izbralo kot svoj prvi spopad z velikom slovenskega dramatika. Vse-

Kulturne prireditve in publikacije ob 100-letnici rojstva pesnika Aškerca

Ker bodo glavne proslave in prireditve v Aškerčevem jubilejnim letu šele konec pomladi ali v začetku poletja, je bil dejanski datum Aškerčevega rojstva 9. januar v Celju nekoliko skromneje praznovan.

Prvenstveno je treba omeniti malo razstavo v izložbi »Naše knjige« v Stanetovi ulici, kjer je mimoidočim na pogled vrsta Aškerčevih pesnitev, zbirke, potpisov in drugih literarnih del, dalje zbirke in knjige, ki jih je Aškerč uredil svojčas v Ljubljani. Tu je tudi ena najpomembnejših likovnih upodobitev Aškerca — portretni relief, ki

kakor namerava gledališče tudi s to uprizoritvijo, ki ji posveča posebno skrb in vnmemo v pripravah — dokazati svojo zavest umetniškega in kulturno-zgodovinskega poslanstva na Slovenskem. **Lepa Vida** je najredkeje igrano Cankarjevo dramsko besedilo — in vendar je po drugi strani njegova najgloblje osebna izpoved, saj obravnava tisto temo, ki ga je (poleg odnosa do matere in domotožne sovražne ljubezni do »doline šentflorjanske«) vse življenje najgloblje prizadevala in mu razgibala pesniško srce: temo večnega hrepenenja.

ga je izdelal akademski kipar Stoviček. Izložbo je uredil prof. Vlado Novak.

9. januarja zvečer je Radio Celje posvetil pesnikovemu spominu dobro pripravljeno oddajo. Člana umetniškega ansambla Celjskega gledališča Mara Černetova in Aleksander Krošl sta recitirala iz Aškerčevega ciklusa »Stara pravda« naslednje pesnitve: Znamenje na nebu, Tlaka, Boj pri Brežicah, Tabor in Kronanje v Zagrebu. Literarna oddaja je bila obogatena z dobro pripravljeno glasbeno spremljavo. Oddaja je trajala 23 minut.

Končno omenimo še naš list, ki je posvetil poleg informativnega članka na prvi strani še celo stran temu pomembnemu kulturnemu prazniku. Naš list bo občasno obveščal bralce o poteku priprav. Istočasno pa prosimo cenjene bralce, zlasti tiste, ki so pesnika poznali, da nam opišejo svoje spomine nanj, hkrati pa tudi druge, ki vedo o pesniku kaj povedati ali pa so slišali pripovedovati o njem, saj je v krajih celjskega zaledja precej časa živl in deloval.

Stoletnico Aškerčevega rojstva so proslavili tudi v Moskvi

Pesnik Aškerč je bil vnet Slovenec in navdušen Slovan. Svojčas je obiskal tudi Rusijo, prepotoval je Češko, Slovaško ter povsod navezal tesne prijateljske stike z ljudmi bratskih plemen.

Po vsem tem je nekam razumljivo, ko smo zvedeli, čeprav nas to nič manj ne preseneča, da so v Moskvi 6. januarja v društvu sovjetskih pisateljev priredili spominsko svečanost, združeno z umetniškim programom. Proslave so se poleg vidnih sovjetskih pisateljev udeležili tudi člani našega veleposlanstva. Proslavo je začel predsednik slovenskega odbora v ZSSR A. A. Gundorov, referat o življenju, ustvarjanju in liku pesnika Aškerca pa je podal književnik Vadim Kozevnikov.

Temu referatu je nato sledil umetniški program.

V Slovenskih Konjicah so izvolili Občinski odbor zveze Svobod in prosvetnih društev

Ta teden je bil v Slov. Konjicah prvi sestanek predstavnikov in delegatov prosvetnih društev in Svobod s področja konjske občine. Glavni namen sestanka je bil izvolitev občinskega odbora Zveze Svobod in prosvetnih društev, ki bo v bodoče vodil in usmerjal njihovo delovanje. Na območju sedanjih konjske občine je 11 prosvetnih društev, ki so večji del v manjših krajih in dve Svobodi, to je v Konjicah in Zrečah. Skupaj štejejo vsa društva okoli 1000 članov, vendar tu obe Svobodi močno prevladujeta, saj imata sami nad 500 članov, kar je že dobra polovica.

Razprava, ki je bila že na prvem sestanku, je sama po sebi brez dnevnega reda dala na površje osnovne naloge občinske zveze. Z ozirom na to, da v nekaterih društvih dobro delajo pevski zbori, je bila dokaj primerna

Kakor lepa Vida v narodni pesmi hrepenenče odide za žerjavi prek morja na španski dvor, a je tudi tam, sredi bogatstva in razkošja, znova nesrečna in hrepeni nazaj, kot simbol večne neutešnosti človekovega iskateljskega srca: tako tudi neprestano hrepenijo prebivalci Cankarjeve Stare cukrarne in le v hrepenenju samem doživljajo srečo.

Pomisleki zoper **Lepo Vido**, češ: saj to ni drama, to je samo lepa poezija, a dejanja primanjkuje — ti pomisleki so zmotni izraz pretirane vere v starokopitne predsodke. V resnici je tudi **Lepa Vida** prava dramatična tvorba, polna notranje napetosti in spopadov med simbolnimi značaji. Vrh tega pa ne smemo pozabiti, da govori Cankarjeva čudovita melodična govornica neposredno iz grla vsakemu slovenskemu človeku.

Upričito **Lepo Vido**, tako da bo njena dramska vsebina in njena besedna poezija dostopna slehernemu današnjemu Slovencu — ni vprašanje »repertoarnega poguma«, pač pa vprašanje čistosti stila. Nedvomno je ni mogoče uprizarjati brez premišljevanja, tako kot vsako povprečno standardno delo katere koli tuje literature. Toda če danes slovenska gledališka umetnost išče nova pota v slogovnih izrazih, tedaj mora to opravilo uresničevati ravno ob tistih delih, ki so najbolj njena, najčisteje slovenska — in najbolj sodobna v scenskem izrazu. Med te sodi (poleg »Pohujšanja«) v prvi vrsti ravno Cankarjeva **Lepa Vida**. Saj je kar presenetljivo, kako jasno in preprosto je Cankar že pred štirimi desetletji razsajal v sebi podobo tiste nove poetične teatralike, ki si jo današnja slovenska Evropa šele trudoma išče. Če se navdušujemo nad stilnimi odkritji sodobnih zapadnoevropskih gledaliških poetov (Beckett, Ghelderode, Eliot itd.), tedaj smo najprej dolžni odkriti neznane gledališke vrednote v poetičnem teatru Ivana Cankarja.

V izvirni stilni interpretaciji režiserja Andreja Hlenga, ki si je zamislil to vizijo Cankarjeve hrepenenče fantazije v strogo udružani, na obe strani disciplinirani formi (niti kot golo oratorijsko recitiranje ritmične proze, niti kot banalno realistik, temveč kot poetično stilizirano ostvartev nadresničnega življenja), v stilno čisti, simbolno jasni in vendar predmetno oprijemljivi scenski podobi **Svete Jovanovića**, ob spremljavi izvirnih glasbenih improvizacij na častiljivom starinskem instrumentu, ki je v vseh dobah navdihoval poezijo zlahtne lirike, to je na kitari (**Karel Hladky**) — stopa Cankarjeva **Lepa Vida** pred celjsko in več: pred slovensko gledališko občinstvo s pričakovanjem, da jo bo sprejelo tako, kot pristoji najčistejšemu plodu Cankarjeve poetične izpovedi.

Vloge so razdeljene takole: Vida (Krošl-Horvatova), Milena (Goršičeva), Mati (Černetova), Poljanec (Krošl), Dioniz (Jerajeva), Mrva (Jeršin), Damjan (Dolinar), Dolinar (Strnad), Zdravnik (Skoč), Student (Peer). Grun



Cankarjeva sestra Neža

čajno zvedela v letošnjih počitnicah, ko sem se mudila na Bledu. Do nedavna je namreč Neža Cankar, poročena Poč, živela na Bledu pri svoji hčerki Zori, letos pa se je preselila k svojem sinu v Beograd.

Spomnila sem se, da bi utegnilo tudi naše bralce zanimati, kaj bi povedala sestra Neža o svojem velikem bratu Ivanu. Manjkalo mi je časa, da bi jo osebno obiskala, zato sem se poslužila pismenega intervjuja in poslala istočasno nekaj vprašanj Cankarjevi sestri Neži in njeni hčerki Zori — Cankarjevi nečakinji. Od sestre Neže, žal, do danes še nisem dobila odgovora, pač pa mi je Cankarjeva nečakinja, Zora Stimnikar z Bleda poslala 8 listov napisanih — spominov na svojega strica Ivana, katerega ima še danes v najlepšem spominu. Priložila mi je tudi sliko svoje matere, Cankarjeve sestre Neže ter svojo sliko, kjer je slikana kot 16 letno dekle s svojim stricem Ivanom. Na to sliko ima posebno lep spomin in opisuje dogodek takole:

»Nekega dne, med prvo svetovno vojno, leta 1917 — ko smo z mamo stanovali v Ljubljani v Kolodvorski ulici, je prišel stric Ivan, kakor mnogokrat k nam ter je pri nas prespal. Drugi dan popoldne, ko mu je mama postregla z dobrim čajem, se je nenadoma zmisllil, da se mora z mano slikati, pa sva takoj odšla k fotografu. Po slikanju sva odšla v cvetličarno, kjer mi je kupil bele krizanteme, nato pa še v drugo, kjer mi je kupil 8 belih vrtnic na dolgih steblih. Od tu me je povedel v slaščičarno, kjer je kupil zame, za moje tri brate in malo deklico-begunko, ki je bila pri nas, za vsakega zavojček tort. Nato sva šla v kavarno »Evropa« na sladole. Od tu me je peljal še na Celovško cesto, kjer mi je pri »Gorenu« hotel kupiti kolo. Ze tako vsa natovorjena z darili, si tega zadnjega nisem upala sprejeti in sem se »hvaležno uprla«.

Nadalje pripoveduje Zora Stimnikar podrobno o razmerah v Cankarjevi družini in med drugim omenja: »O družinskih razmerah Cankarjev na Vrhniki vem precej, ker nam je mama mnogo pripovedovala. Moj stari oče, Cankar Jožef je bil doma iz polhov-



Zora, kot 16 letno dekle s svojim stricom Ivanom Cankarjem

vznak in se močno udaril zadaj na glavo. Imel je še toliko moči, da se je vrnil v sobo in legel. Drugo jutro, ko mu je gospodinja prinesla zajtrk, ga je našla nezavestnega in krvavega. Spravili so ga v bolnico. K tej nesreči je prišla še pljučnica. Mama je bila vsak dan pri njemu. Dva dni pred njegovo smrtjo je vzela s seboj v bolnico tudi mene. Stric Ivan je ležal skoro v nezavesti. Roke so mu bile strašno nemirne, prsti so vedno grabili in nekaj iskali. Nisem mogla gledati tega in sem narahlo položila svoje roke na njegove. Nasmehnil se je in rekel »Kako je to lepo« — in roke so se mu umirile...

UPRAVA

Znamka
za 10 din

„Celjskega tednika“

CELJE

TITOV TRG 1
Poštni predal 123